

13. 12. 2024
Natálie Bočková
526919

SEMINÁRNÍ PRÁCE

Modely interpretace

JAN MACHÁČEK

DOBROU NOC

„ **Mařena**

„Velmi žádaná nafukovací panna v životní velikosti
s hedvábným vlasem, milostnou pusinkou,
plnými prsy, žádostivou vaginkou a dychtivým zadečkem
Vám poskytne maximální sexuální vzrušení.“

Obj. č. A1 1039

Cena 1690 Kč

Seznámili jsme se v sex-shopu
zabydleli v opuštěném domě
kde kdysi vyráběli cihly
které nikdo nikdy nepoužil
Oba obalení prachem
Marie jsi krásná
jako vzducholod'

**Už zase nás vyhodili z hospody Marie
Opil jsem se Tobě nenalijí Vadíme jim
Přítom jsme oba tak tiší
Marie
Nesu tě vánicí a vyprávíme si o ohni
v tom polorozbořeném domě
Já vím tobě nevádí zima
a nenávisť tě nedojímá
Trápím se Marie
Zastavíme u hřbitova
opřu tě o zeď
přinesu starou dušičkovou svíčku
Ohřejeme se Půjdeme domů
Mrzne
Svírám se
Pieta
z kůže a gumy**

V této krajině skleněného vzduchu
prázdných sesutých domů
a vran Jsi Každé ráno
přikrývám tě sebou
líbám tvé skleněné oči
Ke snídani vařím ulovené ptáky
nejraději mám zobáky a sklivec

Peří si lepím na kůži
Po víně z ptačích duší
létám domem

Jdu tím pustým domem
Domem cihel
Poslouchám Je tu
Otevírám nejbližší dveře
zcela prázdného pokoje
Jdu dál Zvykám si
na sebe na dům na ni
Lze ulehnout
Do tmy praskají parkety
pohnula se záclona
Tančí
do rytmu jí skřípu
zbytky zubů
Je to neopakovatelné
K smrti krásné

Co ze mne zbylo Marie?
V našem pokoji sedí kočka
Jihnu Být to krysa...
Jaký je v nich rozdíl?
Rozlišují je pouze požírači
a oblačný veterinář
Kdo rozliší náš?

**Marie spálil jsem tě na dvoře domu
popelům posypal jsem stůl
vtlačil do něj obličej
ráno jsem otisk vyříznul pilou
a spálil Popel sypu otvorem
který se podobá jakémukoli obličej
Do prosypaného popela
lze otisknout dlaň stopu tvář
Marie
vracím se domů
“**

Jako zkoumanou látku pro svou seminární práci jsem si vybrala část básnické sbírky Jana Macháčka *Dobrou noc*, která ve sbírce nese název *Mařena*. Sbíрка je rozdělena do několika částí, z nichž každá nese název té dané kapitoly, jako třeba *Mařena*. Básně v *Mařeně* se ale od zbytku básní liší tím, že nejsou nijak pojmenované. Jsou však graficky odděleny, jedna na stránku. Jejich vzájemnou tematickou sevřeností, absencí názvů jednotlivých básní a linearitou vyprávěného příběhu působí jednotlivé básně podobně jako třeba komiks, který je také rozdělen na jednotlivé obrazy, ale komiksem je právě proto, že na sebe obrazy bezpodmínečně navazují. Dovoluji si říct, že v *Mařeně* je tak tomu taktéž a liší se tím od zbytku sbírky, kde není porozumění jednotlivých básní nutně spjato s jejich vzájemnou soudržností a linearitou.

Básně vznikaly v letech 1976 až 2005 v deníkové podobě, poté byly vydány roku 2005 Pasekou.

Část, které se budu věnovat, začíná názvem oddílu, *Mařena*, pod kterým ihned následuje text, který svým vyzněním připomíná popis produktu ke koupi tak, jak bychom ho našli v ledajakém eshopu. Může být dokonce jedna ku jedné zkopírovaný z opravdového eshopu, anebo si autor domyslel, jak se taková nabídka formuluje. Úvodní text popisující produkt je zároveň vložen mezi uvozovky, což může odkazovat na citaci, které se autor dopouští. Následuje číslo objednávky a cena daného produktu.

Hned v samém úvodu už je naznačen nějaký děj, nějaký příběh, a nastíněn ten někdo, kdo se ho bude účastnit. Někdo si objednal ze sexshopu nafukovací sexuální pannu. Může následovat mnoho otázek; kdo to byl? Proč si ji objednal? Proč je tato informace vůbec důležitá? Na tyto otázky básník ihned reaguje a v nadcházejících básních na ně nalézáme alespoň stín odpovědí, snad dokonce skutečné odpovědi. Já se ve své práci pokusím analyzovat, kdo jsou hlavní aktéři těchto básní, jaký se mezi nimi odehrává příběh a co tyto básně předávají jejich čtenáři. Speciální pozornost budu klást na básně vyznačené tučným písmem.

*„Seznámili jsme se v sex-shopu
zabydleli v opuštěném domě
kde kdysi vyráběli cihly
které nikdo nikdy nepoužil
Oba obalení prachem
Marie jsi krásná
jako vzducholod“*

První báseň *Mařeny* osvětluje čtenáři začátky vztahu básnického subjektu, skrze který v ich-formě čteme veškeré básně, a nafukovací panny, kterou si subjekt koupil a pojmenoval Marie. *Mařena* nebo *Mařka* je hovorové označení právě pro sexuální pannu, Marie je proto logickou odvozeninou. Hodí se otázka, proč subjekt nezůstal u *Mařeny* nebo *Mařky*. *Mařena* i *Mařka* jsou lidové označení, nesou v sobě negativní konotaci a především; jsou to jména označující objekt. Jak později pochopíme, Marie pro subjekt není pouze objektem. Pojmenování Marie v sobě tedy nese jakousi něhu, přivlastnění a zároveň vtiskne do věci to

něco, co věci obvykle nemají, co má člověk, něco lidského, díky čemuž nosíme jména a dáváme si přezdívky.

Začátek příběhu Marie a subjektu se tedy udál v sex-shopu, tedy místě zcela konvenčně *nepoetickém*, místě, kde se nehledá láska, cit, blízkost; a přece to vypadá, že subjekt tam šel hledat právě to. K tomu však později. Subjekt si Marii koupil za necelých sedmnáct set a poté spolu vyrazili do *opuštěného domu, kde kdysi vyráběli cihly, které nikdo nepoužil*. Proč právě tam? Copak subjekt nemá žádný domov? Dům, kde kdysi vyráběli cihly, může samozřejmě znamenat místo, kde se reálně vyráběly cihly. Zároveň ale může být právě i symbolem pro domov, co není domovem, místem, co se nedá zabydlet, nebo které alespoň subjekt zabydlet nesvede.

Oba obaleni prachem. Marie prachem, co na ni dopadal ve skladu sexshopu, kde stála a čekala, až si ji někdo koupí. Subjekt, který zažíval to samé v metaforické úrovni, zatímco jeho Marie v úrovni čistě fyzické. Zde se vytváří mezi nimi dvěma jistá paralela, jako by Marie ztělesňovala to něco, co se se subjektem děje na úrovni duchovní. To, co on prožívá, ona zhmotňuje, stává se symbolem jeho mentálního stavu. Zanedlouho na toto téma navážu, ukážeme si jej na více částech básní, kde je zastoupeno hojněji – zde je to pouze předznamenání.

Marie jsi krásná

Jako vzducholod'

Zde autor bilancuje kdesi na hranici poměrně oduševnělé metafory a humoru. Marie je nafukovací panna, stejně jako vzducholod' je tedy plná vzduchu. Toto srovnání mi přijde komické. Zároveň by srovnání se vzducholodí asi leckteré ženy příliš neocenily (a já bych stála v jejich řadách). Současně ale vzducholod' v metaforické rovině symbolizuje něco vzdáleného, něco, co se pohybuje v jiné vrstvě než my, co chodíme po zemi. Stejně tak je i Marie někde jinde, daleko, nekontaktovatelná, nepřístupná, neprostupná.

„Už zase nás vyhodili z hospody Marie

Opil jsem se Tobě nenalijí Vadíme jim

Přitom jsme oba tak tiší

Marie

Nesu tě vánicí a vyprávíme si o ohni

v tom polorozbořeném domě

Já vím tobě neovadí zima

a nenávist tě nedojímá

Trápím se Marie

Zastavíme u hřbitova

opřu tě o zeď

přinesu starou dušičkovou svíčku

Ohřejeme se Půjdeme domů

Mrzne

Svírám se

Pieta

z kůže a gumy“

Hned na začátku básně se ocitáme ve vzpomínkách subjektu na to, jak ho před chvílí spolu s Marií vyhodili z hospody. Báseň nám nabízí několik indicií, co se týče osobnostních rysů subjektu a už se nám konečně začíná skládat nějaký obrázek toho, co to mohlo být za člověka. Je jasné, že je to muž, bezpečně to jde rozpoznat především z měkkých i na konci minulých časů sloves v prvním rodě množného čísla, viz „vyhodili nás“. Nafukovací panna je však i bez toho tradičně spojována s muži a jejich sexuálním uspokojením, proto nejspíš čtenář očekával spíš mužského kupujícího. Jedná se tedy o muže blíže nespecifikovaného věku, který ale bude rozhodně starší osmnácti let a to z několika důvodů – v hospodě mu nalijí alkohol, obslouží ho v obchodě pro dospělé a bydlí ve vlastním.

Muže tedy potkáváme v nepříznivých podmínkách, je zima, muž Marii pronáší skrz. Vypráví si o ohni – tedy o teple, co není a po kterém touží. Touží po něm však pouze muž, Marii *zima nevadí a nenávidí ji nedojímá*. Zima a teplo nám zde můžou symbolizovat dva opačné póly lidských pocitů, kde k zimě často přirovnáváme prázdno, chladné nebo žádné vztahy s lidmi okolo nás, emoční nenaplnění či dokonce depresi a úzkost. Teplo naopak symbolizuje lásku, blízkost, přijetí, domov. Marie stojí mimo to, nezná ani zimu a logicky ani teplo a zůstává tedy otázkou – když Marie nemůže tyto negativní a pozitivní pocity prožívat, dokáže je vůbec plnohodnotně navodit? Muž si ji nejspíš pořídil právě proto, aby si do chladného domova, co není domovem, do chladného života, opatřil něco, co mu bude trošku toho tepla suplovat či alespoň připomínat. A zvládá to tedy Marie?

Trápím se Marie

I hmotné, neživé, objekty mohou lidem přinášet mnoho štěstí. Možná je ten správný čas říct i to, že někteří lidé dokonce zažívají plnohodnotné vztahy třeba i na romantické bázi právě s neživými věcmi, jako jsou i nafukovací panny. Nevím, jestli se tento vztah skutečně dá nazvat vztahem, ale jednosměrným vztahem určitě a občas i velmi silným. Dovolím si ale z mé argumentace odvodit, že toto není případ subjektu, ten o ohni pouze mluví, necítí jeho blízkost, dere se vánicí a Marii táhne s sebou, jako přítěž.

Marie je jedním ze tří důvodů, proč muže vyhodili z hospody. Muž uvádí, že je to proto, že není právoplatnou zákaznicí. Faktor ale jistě hraje i to, že přinést s sebou sexuální hračku mezi lidi a vystavit ji všem na odiv není v mezích sociální úmluvy. Muž se ještě ke všemu opije a asi tak nápadně, že si toho ostatní v hospodě mohou všimnout. A třetí důvod je prostý; vadí jim. Možná jim vadí kvůli dvěma předchozím důvodům, možná by jim muž vadil i sám a neopilý – přinejmenším to subjekt podává tak, že si to skutečně myslí. Muž se nám tedy vykresluje jako někdo, kdo nezapadá, někdo divný, někdo, kdo dokonce překračuje hranice konvenční lidské slušnosti. Nejen, že jde do hospody sám a nikdo o něj neprojeví sebemenší pozitivně mířený zájem, oni ho dokonce vyhodí. A ne poprvé: *Už zase nás vyhodili z hospody Marie*. Motivace zakoupit si k sobě společnost, byť neživou, tedy nabírá v kontextu s tím, jak je vnímaný svým okolím, nový rozměr. Tedy ten, že Marie je dost možná jediná, co je ochotna s ním trávit nějaký čas – a to jen z toho důvodu, že nemá na vybranou.

Zastaví u hřbitova, muž Marii opře o zed' a přinese starou dušičkovou svíčku; asi aby se tomu ohni alespoň minimálně přiblížil. *Ohřejeme se Půjdeme domů* – působí jako konejšení na oko snad Marie, skutečně se ale snaží subjekt ukonejšit sám sebe. A hned nato zpátky do reality – *Mrzne Svírám se*. Toužím po teple, ale žádné není. A svírám se, nikoli tě, nikoli ty mě, nikoli my sebe navzájem, jak by čtenář očekával v podobné situaci v dobrovolném vztahu

dvou živých. Subjekt si uvědomuje, že žádná Marie vlastně není, že je tam sám, proto se může sevřít pouze on sám. Svírání je zároveň akce úzce související s pocitem úzkosti, kdy se nám svírá hrudí i svět a najednou se těžce dýchá a člověka si zcela podmaňuje jeho vlastní bezmoc a strach.

Pieta

z kůže a gumy

Marie – pieta. Jméno Marie nám zde přechází do roviny křesťanské, kde pieta označuje právě zobrazení biblické Panny Marie s čerstvě sňatým Ježíšem z kříže. Teď se nám nabízí dvě možná řešení. Buď subjekt stojí *vedle* piety, kouká se na ní, a součástí oné nafukovací panny je i něco, co symbolizuje mrtvého Ježíše. Anebo je subjekt součástí piety a to tím Ježíšem na Mariině klíně – což by bylo velmi troufalé, ale nikoli nemožné. První možnost by v metaforické rovině mohla znamenat, že subjekt je někdo, kdo se dívá na onen nedotknutelný symbol ztráty, na symbol, ke kterému se nemůžeme skutečně přiblížit, jako se člověk blíží k člověku, ale jako něco, k čemu se můžeme vztahovat a uctívat to.

Druhá možnost, ve které se subjekt ztotožňuje s Ježíšem, vykresluje muže, který na sebe bere úděl Ježíše, tedy nějakou sebeobět, utrpení, skonání – na klíně jeho matky, tedy bytosti autoritativní, blízké, někoho, kdo tu vždy byl a v nějaké podobě vždy bude.

A pak je to ještě třetí možnost; humor. Panna Marie a nafukovací panna Marie, jedna zosobněním nevinnosti, ctnosti, hlubokého citu, druhá objektem na vybití i těch nejzvrácenějších sexuálních tužeb, morálně neangažovaná, schovávaná ve stínu života lidí, co si jí pořídí. Když nafukovací pannu přirovná k Panně Marii, v první moment je to skutečně úsměvné. Zároveň i ta hra se slovy, člověka to potěší, na moment pobaví. *Na moment pobaví* – prvně pobavení a poté když tyto dvě figury splynou dohromady, nastane velmi zajímavý moment, kdy na sebe nafukovací panna přijme Mariino břímě trpitelky a utěšovatelky, která symbolizuje útočiště pro ty, kteří nemohou netrpět.

Zároveň se nám u těchto dvou Marií slévá právě ono teplo a zima, na jejichž kontrastu je báseň vystavěna. Nafukovací panna svou netečností představuje pól zimy, zatímco Panna Marie teplo a lásku. Najednou tam stojí obě dvě, obě nedosažitelné, neopravdové, nafukovací Marie v rovině spirituální, Panna Marie v rovině fyzické. Právě jejich splnutí je tolik drásavé, člověku připomene, co všechno schází, co všechno ta nafukovací Marie nemá a že by to člověk, subjekt, bolestně potřeboval.

Pieta z kůže a gumy tedy může symbolizovat právě onu zimu, co se skrývá pod rouchem tepla.

Pieta

z kůže a gumy

Teplo

co studí

Následující básně dokreslují obrázek společného soužití Marie se subjektem. Opět se zde objevuje motiv nenaplněného domova, který je jaksi vychýlený, vymyká se ostatním domovům. Domova, kde nápadně vržou parkety, všechny pokoje jsou pusté, a zároveň domova, kde si člověk může nasadit ptačí peří a poletovat tam a zpět, protože tam neplatí ta samá pravidla, co jinde.

„ Marie spálil jsem tě na dvoře domu

popelem posypal jsem stůl

*vtlačil do něj obličej
ráno jsem otisk vyříznul pilou
a spálil Popel sypu otvorem
který se podobá jakémukoli obličej
Do prosypaného popela
Ize otisknout dlaň stopu tvář
Marie
vracím se domů“*

Poslední báseň *Mařeny*, která uzavírá společný příběh Marie a subjektu. Subjekt dospěl k tomu, že je potřeba se Marie zbavit, dostat ji pryč ze svého života; a uchýlil se k velmi rituálnímu aktu zničení starého, které vede k transformaci a ukončení cyklu. Subjekt Marii spálil na dvoře domu, sesbíral její popel a tím poté posypal stůl. Do stolu poté vtlačil svůj obličej. Popel, obličej – poměrně jasně se nám zde rýsuje jakési *sypání si popela na hlavu* a nejen to, splynutí s popelem. Tento obraz je dovršen ve chvíli, kdy subjekt svůj vlastní otisk, svou tvář, pálí. Vzniká tedy jakýsi dvojjpopel, popel na druhou, ve kterém se spojila památka na Marii i památka na sebe sama, na někoho, kým subjekt odmítá nadále být. vzdává se tedy jak Marie, tak sebe sama. Jinak to ani nejde, Marie byla pouze projekčním plátnem subjektu, sama byla pouze zaprášeným objektem, až on do ní vtiskl všechno to, čím se později stala. A když není Marie, logicky tedy není část subjektu, kterou do ní vtiskl.

*Marie
vracím se domů*

Zde nastává zajímavý moment, který mi nabízí myšlenku, která se mi vracela po celou dobu pročitání se básněmi. Oslovuje zde subjekt Marii nafukovací pannu, nebo nějakou jinou Marii? V básni se setkáváme i s Pannou Marií, dovoluji si však říct, že zde se k ní subjekt neobrací. Tím, že Marie nafukovací panna už není, se nabízí úvaha, zda na něj nečeká doma, které subjekt zmiňuje, jiná Marie – Marie partnerka/ žena. Pohybujeme se zde na milostné rovině, proto uvažuji nad onou potenciální Marií čekající doma jako nad někým, ke komu má subjekt romantický vztah. Pokud bychom tuto možnost připustili, nabyla by nafukovací panna Marie další rovinu a to rovinu, ve které se skrývá stín ženy, se kterou subjekt z nějakého důvodu není, ačkoli si po ní stýská.

Nafukovací panna je předmět, který se může s jistým limitem nafouknout – nabýt hmotu. A nafukovací panna Marie v sobě, na to, že byla skutečně pouze objektem k použití, obsahovala mnohé; zhmotňovala pocity prázdnoty, nedostatečnosti a chladu, se kterými v osobním životě bojoval sám subjekt. Zároveň v sobě obsahovala touhu po lásce a teple, ze které se jejich vztah zrodil. Sloužila také jako zrcadlo subjektu, sama taky na okraji společnost, také ji vyhodí z hospody, také si s ostatními nemá co říct. V jisté chvíli na sebe bere i z části komickou podobu Panny Marie. Poslední věta *Mařeny* poté nabízí vnímání Marie jako náhrady té domnělé skutečné Marie, skutečné ženy, kterou subjekt v životě nemá v opravdové podobě, a proto si pořídil alespoň její figurku. Poté, co si s nafukovací pannou prožije své, uvědomí si, že není spokojený a že objekt subjektu nestačí, se muž rozhoduje pro rituální rozloučení s Marií. Jednu Marii spaluje, s ní i kousek sebe, pomyslně i nepomyslně si sype popel na hlavu a poté – konečně – se již proměněný může vrátit zpět domů; k Marii.

| - prosím znovu, a to podle zadání semináře: subjekt – prostor – čas